

POLSCY SOCJALIŚCI W NIEMCZECH WOBEC SIERPANIA¹

Powstała po II wojnie światowej w Niemczech Polska Partia Socjalistyczna tworzyła się spontanicznie i bez większego zainteresowania ze strony Komitetu Zagranicznego PPS. Dość istotne utrudnienie stanowił początkowy podział kraju na strefy okupacyjne. Na kontrolowanych przez poszczególne państwa alianckie terenach struktury te powstawały niezależnie od siebie. W latach 1947–1948 powstały więc organizacje polskich socjalistów w strefie brytyjskiej, francuskiej i amerykańskiej.

Były to jednak twory dość niestabilne, gdyż masowa migracja stanowiła bodaj jeden z najważniejszych problemów, z którymi borykała się partia na tych terenach. Na pewną stabilizację wpłynął rok 1949, kiedy to doszło do scalenia zachodnich stref okupacyjnych i powstania Niemieckiej Republiki Federalnej. Podjęto wówczas próbę utworzenia jednolitej organizacji partyjnej i Komitetu Głównego w Republice Związkowej Niemiec.

Nie usunęło to jednak wszystkich dotychczasowych trudności, stąd też w połowie 1948 r. w liście do Zygmunta Zaremby Jerzy Bielski pisał: „Ludzie opuszczają Niemcy, społeczeństwo jest do wszystkiego zniechęcone i zdemoralizowane, przeciwnicy nasi osiągnęli szczyt bezwzględności terroru, jakim nas zwalczają – słowem – wszystko się atomizuje w naszej robocie”. Czynniki te spowodowały, że trudno było o stabilizację. Nie bez powodu Anna Siwik wskazywała, że działalność PPS na tych terenach „nie miała cech trwałości i przebiegała falami. Pierwszy okres wiązał się głównie z pobytem tzw. DP, spośród których część powróciła do Polski, część wyemigrowała do innych państw. Kolejną falę spowodowała popaździernikowa liberalizacja, dzięki której możliwe były legalne wyjazdy z Polski, następna – obejmowała migrację po stanie wojennym”.

Należy jednak pamiętać, że Polska Partia Socjalistyczna działała w Niemczech w sposób ciągły i nieprzerwanie upominała się o tych, którzy pozostali w kraju. W schyłkowym momencie epoki stalinowskiej, na wieść o wystąpieniach robotniczych w Poznaniu, Polska Partia Socjalistyczna w Republice Związkowej Niemiec wydała dnia 30 czerwca 1956 r. odezwę, w której wskazywano: „Pochylmy więc czoła nasze w głębokiej czci dla tych bohaterkich robotników polskich Poznania, za ich walkę o wolność Polski, za ich ofiarę życia i krwi na rzecz Polski!

¹ Przy pisaniu niniejszego tekstu wykorzystano m.in. prace: R. Stefanowski, *Polska Partia Socjalistyczna na emigracji. 1939-1965*, Kraków 1996; A. Siwik, *Polska Partia Socjalistyczna na emigracji w latach 1945-1956*, Kraków 1998; *Doktryna i ruch socjaldemokratyczny. Historia i współczesność*, red. E. Olszewski, Puławy 2001; A. Siwik, *Polskie uchodźstwo polityczne. Socjaliści na emigracji w latach 1956-1990*, Kraków 2002; *Polska Partia Socjalistyczna. Dlaczego się nie udało? Szkice, polemiki, wspomnienia*, red. R. Spałek, Warszawa 2010.

Protestujemy! Aby wolny świat wiedział, że jesteśmy jedno z naszym uciemżonym w Kraju narodem, aby wiedział, że naród nasz walczy z przemocą komunistyczną i niewolą sowiecką! Polacy! Organizujemy się politycznie dla walki o nasz Kraj tu na zachodzie! Byłoby bowiem zbrodnią wobec Ojczyzny naszej zażywać tu spokojnie wolności, bez stawania w szeregach walki politycznej o Polskę!”.

Pojawiające się po październiku kolejne fale emigrantów w dużej mierze traktowały Republikę Federalną Niemiec jako pewien etap tranzytowy w podróży poza Europę. W tej sytuacji trudno było liczyć na jakieś znaczące wzmocnienie struktur partyjnych. Mimo tego w drugiej połowie lat 70. w ośrodkach skupiających przedstawicieli nowej emigracji zaczęły tworzyć się grupy działaczy i sympatyków Polskiej Partii Socjalistycznej. Wśród takich miejsc warto wskazać Berlin, Norymbergę, Kassel czy Hamburg. Już w tym okresie w przyjmowanych rezolucjach partyjnych starano się podkreślać solidarność z walką robotników w kraju, wskazując, że przyszłością dla Polski powinien być „demokratyczny socjalizm, a nie dyktatura leninowsko-despotyczna, która jest w narodzie polskim elementem obcym i nie do przyjęcia”. Postrzegano sojusznika w powstałym w kraju Komitecie Obrony Robotników dążącym do budowania „socjalizmu z ludzką twarzą”.

W przyjętej przez delegatów zwołanego w dniach 23–24 kwietnia 1977 r. zjazdu PPS w Kolonii rezolucji „Wyrazy uznania dla Komitetu Obrony Robotników” akcentowano, że działalność KOR jest „zgodna z najszczytniejszymi zasadami socjalizmu demokratycznego”. Równocześnie podczas tego samego zjazdu uchwalono rezolucję zawierającą ocenę polskiej rzeczywistości powojennej „O sytuacji w kraju”. Również i w tym dokumencie ogromną wagę przywiązywano do istnienia w kraju opozycji reprezentującej środowiska robotnicze. Podsumowując trzy dekady rządów komunistycznych w Polsce, działacze socjalistyczni zauważali: „jeśli prześladowany policyjnie polski socjalizm demokratyczny spod znaku PPS uzyska szerokie poparcie społeczeństwa, szansa przełamania systemu komunistycznego w PRL stać się może realna, nawet w niezbyt odległej przyszłości”. Podobnie podczas II zjazdu partii w Kassel w dniach 23–24 marca 1979 r. wyrażano solidarność z Komitetem Samoobrony Społecznej „KOR”, Wolnymi Związkami Zawodowymi Wybrzeża i Towarzystwem Kursów Naukowych.

Wydarzenia w sierpniu 1980 r. miały przełomowe znaczenie dla losów Polski i tak też odbierano je za granicą. Niedługo potem, 22 października 1980 r. we Frankfurcie nad Menem zainicjowano działalność terenowego oddziału (koła) Polskiej Partii Socjalistycznej. Jak zanotowano w protokole z tego posiedzenia, powstanie nowej struktury było efektem „kilkumiesięcznych kontaktów przewodniczącego Komitetu Głównego Polskiej Partii Socjalistycznej w Niemczech z nieformalną grupą młodych uchodźców politycznych zamieszkałych w Hesji”.

Przewodniczącym struktury został Jan Maciejka, który kilka dni wcześniej w charakterze gościa uczestniczył w obradach Komitetu Głównego w Augsburgu. On też, zagajając spotkanie, podzielił się z członkami koła relacją z przebiegu obrad z dnia 18 października 1980 r. oraz zaprezentował przywieziony projekt uchwały KGPPS w Niemczech zawierający ustosunkowanie się do sytuacji w Polsce. Projekt ten został załączony do protokołu z posiedzenia frankfurckiego koła i w tej wersji zostaje przytoczony poniżej. Na uwagę zasługuje fakt, że uchwała ta powstała jeszcze przez oficjalną rejestracją zapowiedzianego w porozumieniach sierpniowych niezależnego samorządnego związku zawodowego.

2 NOWA SYTUACJA W POLSCE

UCHWAŁA KOMITETU GŁÓWNEGO PPS W NIEMCZACH (18 X 1980)

Komitet Główny Polskiej Partii Socjalistycznej w Niemczech, reprezentując organizację, która składa się w ponad 90% z nowych politycznych uchodźców z Polski, po dyskusji na posiedzeniu w dniu 18 października 1980 r. nad sytuacją w kraju stwierdza co następuje:

Od lipca 1980 roku zachodzą w Polsce szybkie zmiany społeczne i polityczne. Siłą, która zmian tych dokonuje – jest klasa robotnicza. Robotnicy wzięli sobie sami prawo do strajku, a następnie posługując się rozważnie tym narzędziem, zaszachowali system dyktatury komunistycznej. Dzięki strajkom społeczeństwo uzyskało prawo krytyki nieudolnego reżymu. Także w samej partii komunistycznej (PZPR) doszło z tego powodu do porachunków frakcyjnych.

Do najważniejszych zdobyczy strajkowych należą: zgoda na tworzenie niezależnych od reżymu pracowniczych związków zawodowych; złagodzenie cenzury prasy i innych środków przekazu; zwolnienie więźniów politycznych z kręgów robotniczej, chłopskiej i inteligentkiej opozycji demokratycznej; częściowe dopuszczenie do radia programów religijnych.

Realizacja zdobyczy strajkowych odbywa się w trudnych warunkach. Jest ona hamowana przez doktrynalny aparat władzy. Niewiadomą stanowi dalsze zachowanie się Moskwy, której obecność polityczna i militarna na ziemiach polskich krępuje wolę narodu. Jednakże Moskwa nie wyszła w stosunku do Warszawy poza użycie nacisku typu politycznego. Obawy na przyszłość mogą jednak budzić wystąpienia reżymów komunistycznych w Niemczech Wschodnich, Czechosłowacji i Rumunii. Pouczenia, jakie padły pod adresem Warszawy w organie KPCS³ „Rude Prawo”⁴ i w organie SED⁵ „Neues Deutschland”⁶ są równoznaczne z ingerencją w wewnętrzne sprawy Polaków. Zuchwałe wystąpienie szefa komunistów wschodnioniemieckich, Honeckera⁷, który użył pogroźek wobec społeczeństwa polskiego i polskiej klasy robotniczej – może zakwalifikować tylko jako akt wrogi wobec narodu polskiego. Stanowiło to jak gdyby nawiązanie do złowrokiej dla Polski zmowy prusko-rosyjskiej.

² W lewym górnym rogu dokumentu prostokątna pieczęć „Polska Partia Socjalistyczna (P.P.S.) / w Niemczech / Polnische Sozialistische Partei in Deutschland / Komitet Główny – Hauptkomitee”.

³ Komunistyczna Partia Czechosłowacji (Komunistická strana Československa) – powstała w 1921 r. partia polityczna, która w latach 1948–1989 sprawowała niepodzielnie władzę w Czechosłowacji, w 1993 r. na mocy Ustawy o bezprawności reżimu komunistycznego i oporze przeciw niemu (Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu) została potępiona i uznana za organizację zbrodniczą.

⁴ „Rudé právo” – wychodzący od 1920 r. centralny organ Komunistycznej Partii Czechosłowacji, w latach 1948–1989 odgrywał kluczową rolę w arsenale propagandy komunistycznej, jego kontynuacją stanowi ukazujący się od 1995 r. dziennik „Právo”.

⁵ Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności) – partia powstała w 1946 r. z przymusowego połączenia Komunistycznej Partii Niemiec (Kommunistische Partei Deutschlands) i Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (Sozialdemokratische Partei Deutschlands), sprawowała władzę w NRD, w 1989 r. przekształciła się w Partię Demokratycznego Socjalizmu (Partei des Demokratischen Sozialismus).

⁶ „Neues Deutschland” – utworzony w 1946 r. centralny organ Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności, po zjednoczeniu Niemiec stał się organem socjaldemokratycznej partii Die Linke.

⁷ Erich Honecker (1912–1994) – wschodnioniemiecki polityk komunistyczny, od 1971 r. I sekretarz SED, od 1976 r. przewodniczący Rady Państwa, w 1989 r. odsunięty od władzy.

Porozumienia postrajkowe i ich realizacja – to wewnętrzne sprawy Polaków. Społeczeństwo w kraju wykazało, że zdaje sobie sprawę z niekorzystnych dla Polski realiów międzynarodowych, które stanowią o politycznym podziale Europy. Z drugiej jednak strony reżym PZPR też docenił determinację społeczeństwa i wydaje się, że zrozumiał, iż nie godzi się ono dłużej na tolerowanie nieudolnej doktrynalnej dyktatury. Przeprowadzana od sierpnia swoista sanacja rządów komunistycznych – to przyznanie się przez kierownictwo PZPR do ciężkich błędów i zarazem wyraz lęku wobec zniecierpliwionego społeczeństwa. Dlatego nowa stabilizacja społeczno-polityczna i gospodarcza ma – przynajmniej z pozoru – kształt jak gdyby „umowy społecznej”. Oznacza to poniekąd, że w zamian za warunkową zgodę obywateli na kontynuowanie rządów komunistycznych – o których trwałości rozstrzyga przymus sytuacji międzynarodowej – reżym przyjął zobowiązanie co do odpowiedzialności przed opinią. Przystał też na pewną demokratyzację systemu. Dojrzewa więc czas realizowania konstytucyjnej roli Sejmu jako najwyższej władzy w Państwie, opartej o uczciwe wybory.

Źródło: Archiwum Organizacji i Redakcji „Wolna Polska”, materiały nieuporządkowane, mps.